

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Främlingsfientliga åsikter bland elever

- En intervjustudie om religionslärares
arbetsstrategier för att motverka
främlingsfientlighet

Adam Petersson

Södertörns högskola
Självständigt arbete 15 HP VT 2018
Ämneslärare religion 3 2017-2018
Examinator: Staffan Nilsson
Handledare: Fredrik Jankhe

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Studien ämnar undersöka hur lärare i ämnet religionskunskap arbetar mot främlingsfientlighet, hur de ser på religionskunskapen som medel i detta arbete samt att undersöka vad lärarna har för erfarenheter av främlingsfientlighet inom ramen för skolan.

Metod

Studien har genomförts med en kvalitativ ansats, där jag intervjuat fem gymnasielärare i ämnet religionskunskap. Intervjuerna strukturerades på samma sätt med hjälp av ett förarbetat frågeformulär. Då ett färdigställt frågeformulär ger möjligheter för tolkningar av frågorna har jag använt mig av följdfrågor för att leda in informanterna åt samma håll.

Resultat

Mitt resultat visar att samtliga lärare ansåg att religionskunskapen som medel var ett mycket bra verktyg för att arbeta mot främlingsfientliga åsikter. Både i förebyggande syfte då ämnet anses beröra det främlingsfientliga per automatik, men även som en arena där diskussioner och givande debatter äger rum då främlingsfientliga åsikter yttras. Religionskunskapen blev ett forum som gav eleverna en möjlighet till egna erfarenheter av det som ansågs vara främmande. De moment som lärarna ansåg vara väl fungerande i arbetet mot främlingsfientlighet var främst genom studiebesök där de fick träffa religiösa representanter som oftast gav dem en ny och verklig bild av hur de människorna är men också vad det gör. Det andra momentet lärarna menade fungerade bra var rollspel och debatter där eleverna fick leva sig in i en karaktär. Upplevelsen och själva förståelsen för hur en annan människa kan tänka blev enligt lärarna där uppenbar och gjorde avtryck på eleverna i positiv bemärkelse. De främlingsfientliga åsikterna menar lärarna ofta grundar sig i något de väljer att kalla för okunskap, en okunskap om främmande människor, kulturer, etniciteter och religioner. Okunskapen i sig menar både lärarna och min teoretiska utgångspunkt blir till kunskap då ett verkligt möte sker mellan det som är främmande och dem själva, socialisation och integration är nyckeln till en ökad förståelse och acceptans. Lärarna menade att den bästa metoden och strategin är att hantera situationerna direkt när dom uppstår och aldrig blunda eller hantera ett problem vid senare tillfälle. En viktig aspekt menar lärarna är att det är dem som skall styra samtalet eller diskussionen för att det ska bli gynnsamt och att det hålls på en bra nivå.

Innehållsförteckning

Innehåll

8

1 Inledning.....	1
2 Syfte och frågeställning.....	2
2.1 frågeställning.....	3
3 Bakgrund.....	3
3.1.1 Definition av begrepp.....	3
3.1.2 Skolans värdegrund och styrdokument.....	4
3.1.3 Strategiskt arbete mot främlingsfientlighet i skolan.....	5
3.2 Tidigare forskning.....	8
3.3 Teori.....	12
4 Metod.....	14
4.1 Tillförlitlighet.....	14
4.2 Urval.....	16
4.4 Etiska aspekter.....	18
5 Analys.....	18
6 Resultatdiskussion.....	29
6.1.....	29
6.2 Metoddiskussion.....	32
Käll- och litteraturförteckning.....	33

1 Inledning

Gunilla Von Hall uppmärksammar i en artikel på Svenska dagbladet FN:s undersökning angående en ökad oro av främlingsfientlighet i Sverige. Von Hall menar att de mänskliga rättigheternas principer måste eftersträvas då hon idag menar att de lyser med sin frånvaro. Von Hall (2016) menar även se att det sker en ökning vad det gäller hatbrott genom t.ex. anlagda bränder mot flyktingförläggningar och moskéer där oskyldiga människor blir utsatta vilket måste ses som oacceptabelt i det Sverige vi lever i. FN varnar för svensk främlingsfientlighet, Svd.se). Det är oroande fakta för Sverige som demokratiskt land i sin helhet men vad jag främst tänker på är hur detta uppenbarar sig i skolan. Skolan och den svenska läroplanen är framarbetad genom demokrati, partipolitik och för att bilda demokratiska medborgare där en del handlar om att lära ut respekt för de mänskliga rättigheterna. Alla människors lika värde, jämställdhet och att inte diskriminera någon på grund av kön eller etnicitet är några av de aspekter lärare ska grunda sin undervisning på enligt skolans värdegrund (Lgr11, s. 2–3). I Skolans värdegrund framgår det att skolan och lärare aktivt ska arbeta för att motverka all form av diskriminering, främlingsfientlighet och kränkningar (Skolverket 2011). Jag vill ta reda på hur detta faktiskt aktualiseras i klassrummet då skolverket inte påvisar några praktiska exempel i hur läraren kan arbeta mot främlingsfientlighet. Min uppfattning blir därmed att det är lärarens egna ansvar att hitta arbetsmetoder som fungerar via egna erfarenheter och i samarbete med kollegor. Lärare runt om i Sverige på olika skolor med olika elevsammansättningar har olika förutsättningar både när det kommer till resurser på skolan men även av egna erfarenheter. Jag tänker att det måste ha en betydelse för deras undervisning och att det måste finnas en uppsjö av metoder för att motverka främlingsfientlighet vilka jag ämnar att undersöka.

Att agera och att inte blunda för ett problem brukar man säga är en förutsättning för att hitta lösningar, så är inte alltid fallet då just en handling som man tror är den rätta kan leda till någonting av den sämre graden. Christer Matsson, lärare i Kungälv Kommun upplevde det ovanstående. Vid en föreläsning om Sverigedemokraterna tog en elev illa upp av hans beskrivning och bjöd in till debatt efter föreläsningen, media deltog och eleven förlorade debatten vilken gick överstyr i allra högsta grad vilket fick motsatt effekt då eleven idag är en av Sveriges ledande Nazister. Christer Mattssons egna ord var ”Jag vann en debatt, men

förlorade en elev” (Skolvärlden 2011, Så bemöter du främlingsfientlighet i klassrummet). När är det rätt tillfälle och vilka debatter blir då aktuella för en lärare att ta?

Hur ser det förebyggande arbetet mot främlingsfientlighet egentligen ut och vad tänker lärare kring detta? I min framtida roll som lärare är arbetet mot främlingsfientliga åsikter någonting jag funderat en hel del kring och jag söker finna svar på hur man kan gå tillväga i klassrummet, detta för att skolan i sin helhet är en plattform som ger möjligheten att forma och utbilda alla individer som senare bildar Sverige som land. Religionskunskapsämnet är ett ämne som väcker debatt i klassrummet där olika åsikter tar form och ibland kan dom bli till mer än bara en åsikt, en främlingsfientlig åsikt. Man diskuterar livsfrågor, etik, mångfald och genus etc. vilket bör kunna användas för att främja arbetet mot främlingsfientlighet. Där måste lärare agera fullt ut ha både resurser samt erfarenheten att göra skillnad.

Att Sverige är ett mångkulturellt land med många invånare födda i utlandet är ingen nyhet, ”1.9 miljoner människor bodde i Sverige 2017 som var födda utomlands” (Statistiska centralbyrån 2018). Med detta vill jag belysa det mångkulturella samhälle vi lever i och då det enligt undersökningen är en siffra som beräknas öka ytterligare blir arbetet mot främlingsfientlighet ytterst nödvändig.

2 Syfte och frågeställning

I denna studie ska jag undersöka hur lärare i ämnet religionskunskap talar om förebyggande arbete mot främlingsfientlighet. Jag vill undersöka hur de uppger sig hantera situationer då främlingsfientliga uttryck blir synliga i klassrummet och vilka metoder de tycker är gynnsamma för undervisningen. Då ett av syftena är att undersöka hur lärarna uppger att de arbetar mot främlingsfientlighet kommer också mycket därtill som har betydelse i kontexten. Då en av mina frågor ämnar ta reda på lärarnas erfarenheter av främlingsfientliga åsikter i klassrummet blir det också intressant att undersöka om de upplever att en ökning av främlingsfientlighet skett då jag i inledningen visat på forskning som menar det. Om det är så att lärarna upplever främlingsfientlighet i klassrummet vill jag också fråga vad de tror orsaken till detta är inom ramen för skolan. Jag har en tanke om att religionskunskapen kan vara ett forum som blir gynnsamt att arbeta med frågor gällande både diskriminering och

främlingsfientlighet, då ämnet inkluderar många kulturer, etniciteter och religioner tror jag att främlingsfientlighet kan vara någonting som här kan bli mer visuellt tydligt än inom andra ämnen.

Jag vill förtydliga att jag är väl medveten om att religionskunskap som ämne inte enbart finns till för att arbeta kring främlingsfientlighet och liknande frågor samt att varje lärare oavsett ämne har samma skyldighet att aktivt förebygga både främlingsfientlighet och diskriminering. Religion i skolan fyller många syften och dess huvudsakliga uppgift blir därmed att utbilda elever i just religion, men det finns delar av kursmålen som jag tänker kan hjälpa till att underbygga ett förebyggande arbete mot främlingsfientlighet. Ett exempel på detta är taget från det centrala innehållet för religionskunskap som säger ”Konflikter och möjligheter i sekulära och pluralistiska samhällen, till exempel i frågor om religionsfrihet, sexualitet och synen på jämställdhet” (Skolverket.se 2011, s. 2).

2.1 frågeställning

1. Hur uppger religionslärare att de arbetar mot främlingsfientlighet?
2. Hur talar lärare religionskunskap om ämnet som medel i arbetet mot främlingsfientlighet?
3. Hur anser religionslärare att främlingsfientliga situationer bör hanteras i klassrummet och hur talar de om eventuella metoder för att motverka dessa?

3 Bakgrund

I detta kapitel kommer jag först redogöra för vad skolan och läroplanen säger i arbetet om främlingsfientlighet för att ge en övergripande bild om skolans ansvar och skyldigheter i arbetet mot främlingsfientlighet. Vidare finner ni exempel på strategiskt arbete i skolmiljö taget från både skolverket, bokförfattare och genom statliga undersökningar. Jag vill redovisa för källor som arbetar med olika perspektiv för att visa på den bredd av strategier och möjligheter som lärare ges i sitt arbete mot främlingsfientlighet.

3.1.1 Definition av begrepp

Främlingsfientlighet

Främlingsfientlighet innebär att man tar avstånd från främlingar, det kan även innebära direkt fientlighet mot främlingar. Ett främlingsfientligt synsätt grundar sig ofta i en föreställning om att människor med olika kulturella ursprung bör leva åtskilda. Begreppet innefattar också en föreställning om att en viss kultur är både mer värd och mer högtstående än en annan. Det är inte alltid begreppet främlingsfientlighet innebär en direkt fientlighet emot människor från andra länder, utan också som avståndstagande från människor från andra orter. Begreppet främlingsfientlighet används ofta som synonym till begreppet rasism. En viktig skillnad som jag här vill poängtera är att främlingsfientligheten inte nödvändigtvis behöver grunda sig i rasbiologiska eller ideologiska föreställningar likt rasismen (Nationalencyklopedin 2018)

Värdegrund

Detta begrepp menas vara grundläggande för en individs utveckling och formning av de normer som finns och hur man skall handla efter dem. Detta är ett centralt begrepp inom skolvärlden där det finns ett fokus att eleven skall utveckla sina värderingar och etiska ställningstaganden. Begreppet värdegrund inom skolan innebär att man skall respektera alla människors lika värde oavsett ursprung, hudfärg, jämställdhet etc. (Nationalencyklopedin 2018).

3.1.2 Skolans värdegrund och styrdokument

Skolans värdegrundsdokument är omfattande och berör många aspekter för vad som skall forma undervisningen, vilket innebär att jag behövt göra ett urval där jag valt ut de delar som berör mitt ämne mest.

Inledningsvis i skolans värdegrund och uppdrag skriver man att ”Skolväsendet vilar på demokratins grund” och att skolan skall ”förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på) (Skolverket 2011, s. 1).

Det framgår att skolan skall ”skapa internationell solidaritet samt förbereda för ett samhälle med täta kontakter över kultur- och nationsgränser” (Skolverket 2011, s. 5).

Under rubriken normer och värden kan man läsa att skolan har i uppdrag att motverka diskriminering och kränkande behandling av individer. Fortsättningsvis belyser

värdegrundens dokument att man skall visa respekt för andra människor som står utanför den närmsta gruppen och aktivt arbeta mot kränkningar i sin helhet (Skolverket 2011).

Vidare i skolans styrdokument hittar vi en mening som träffar bra i förhållande till religionskunskapsämnet som lyder ”Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning” (Skolverket 2011, s. 7).

3.1.3 Strategiskt arbete mot främlingsfientlighet i skolan

År 2012 publicerade dåvarande regering en utredning som heter ”Främlingsfienden inom oss” (SOUU2012), den handlar om skolans effektivisering av arbetet mot främlingsfientlighet. I undersökningen deltog fjorton personer där sex av dem var elever, sju lärare och en gymnasiechef. Undersökningen startade med orsak av en attack mot en flyktingförläggning i området där både unga såväl som vuxna deltog i en mobb mot nyanlända. Det fattades därefter beslut om att undersöka och granska den närliggande skolan och dess elever med syfte att titta närmre på dess antirasistiska arbete samt vilken rådande attityd gentemot främlingar som fanns. Skolan hade tidigare fått i uppgift att fungera som nyckelfunktion i arbetet mot främlingsfientlighet och rasism i integrationsarbetet (SOUU 2012).

Inledningsvis i utredningen som hanterar skolans arbete gör regeringen klart att skolan är en betydande arena som bidrar till uppfostran av individer där demokratiska värderingar, värdegrund och ett arbete för att bekämpa alla former av diskriminering skall ligga i fokus (SOUU 2012). Ett citat som används tidigt i texten är från dåvarande ungdomsministern Lena Hallengren som säger att ”Skolan ska i alla situationer och med alla tänkbara demokratiska medel värna om de mänskliga rättigheterna, och aktivt bekämpa och bemöta rasism och anti-demokratiska krafter med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser” (SOUU 2012, s. 74), samt att Hallengren i samma stycke förklarar för hur viktigt det är att undersöka skolan i dessa synpunkter då den spelar en så stark aktör för att främja detta arbete i Sverige. Detta återfinns i skolans värdegrundsdokument under rubriken normer och värden där det bland

annat står att ”Skolans mål är att varje elev kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar” (Lgr 11, s. 7). Anställda inom skolan har således i uppgift att upprätthålla de mänskliga rättigheterna och skolans värdegrund. Enligt läroplanen ska därmed alla inom skolväsendet arbeta mot diskriminering och annan kränkande behandling (SOUU 2012). Det framgår att problematik kring rasism och främlingsfientlighet växer i Sveriges skolor och man varnar för konsekvenserna av attityderna som följer med det. Lärares arbete framställs som ytterst viktigt så skolan ses som en rekryteringsbas för främlingsfientliga organisationer och man varnar även för misstänkt rasism i lärarkåren (SOUU 2012.) I Undersökningen framgår det att diskriminering mot de som ansågs vara avvikande var vanligt förekommande, glåpord, generellt negativ attityd och exkludering gentemot individer med utländsk härkomst är bara några av de saker som fastställs. Orsakerna till problematiken anses delvis vara bristande kunskap, otydliga begreppsdefinitioner och genom de intervjuade lärarna framgick det att det fanns en tydlig osäkerhet kring arbetet mot rasism (SOUU 2012, s. 113–115). En intressant sak som framgår är att alla lärare verkar vara överens om att man effektivt skall arbeta mot främlingsfientlighet och rasism men det är bara ett fåtal som har arbetsmetoder för det och känner sig säkra i rollen för att kunna agera då händelser uppstår. Orsaken till detta anses vara att de lagar och styrdokument som behandlar arbetet blir ”tomma ord” och lärarna saknar stöd och vägledning samt konkreta handlingsplaner (Regeringen 2012).

Christer Matsson, tidigare lärare i Kungälv kommun reser runt i Sverige och föreläser för hur man kan hantera elever i skolan med främlingsfientliga åsikter samt vilka metoder som kan vara användbara för lärare. Några viktiga saker som han nämner i en intervju i skolvärlden är att eleven inte skall särbehandlas på något sätt, att läraren tar reda på vad som är orsaken till de intoleranta åsikterna innan denne agerar och att det är ett långsiktigt arbete som inte har några korta eller snabba lösningar. Enligt undersökningar har tre elever i varje klass intoleranta åsikter vilket gör det uppenbart att arbetet mot främlingsfientlighet i skolan blir ett faktum att förebygga (Skolvärlden 2011).

Att ta kontroll över situationen då debatt uppstår väger tungt i Christer Matssons ideologi, han menar att det är viktigt att visa respekt för eleven och låta hen tala fritt, men på lärarens villkor vilket är att åsikterna får yttras så länge det inte kränker någon annan. Om eleven är med på dessa spelregler menar Matsson att läraren tagit kontroll över situationen vilket är en

grundprincip. När det kommer till att ta en debatt menar Mattsson att det skall vara eleven som i grunden startar den, därefter är det lärarens uppgift att agera enligt sin profession som debattledare för att göra den så gynnsam som möjligt. Genom denna utgångspunkt blir inte eleven en motståndare och istället någon som man vill och ska hjälpa genom respekt och motargument (Skolvärlden 2011).

”Rasism kan beskrivas som en föreställning om den egna folkgruppens överlägsenhet och en uppfattning om att det finns biologiska skillnader mellan folkgrupper som gör det motiverat att dela in dessa i mer eller mindre värda” (Nordmark 1995, s. 24).

Detta är en definition av begreppet rasism som antogs av den svenska riksdagen på 90-talet. Nordmark förklarar tidigt att det finns många gångbara definitioner och att forskarna inte har en gemensamt accepterad förklaring, ovanstående citat är det han väljer att kalla den svenska definitionen. Vidare förklarar också Nordmark för att vi i Skandinavien och Tyskland använder begreppet främlingsfientlighet istället för rasism och att dess innebörd är densamma (Nordmark 1995).

Att strategiskt arbeta mot rasism, religionsfientlighet och främlingsfientlighet är en av många uppgifter som ligger på det svenska skolväsendet. Det finns attitydundersökningar gjorda i Sverige där förklaringen för varför olika former av fientlighet uppstått. Okunnighet, känsla av otrygghet och bristande insikt vilket ofta är kopplad till lågutbildning och dålig erfarenhet är några av de exempel som Christer Nordmark framställer kan vara orsaker till ovanstående attityder och åsikter (Nordmark 1995). Boken som heter ”Strategier mot rasism” har några år på nacken men den ger understöd till de undersökningar jag hänvisade till i inledningen angående att det finns en oro för ökad främlingsfientlighet. Han hänvisar till undersökningar redan på 70-talet som säger att ”Folkets inställning till invandrare blivit mindre generös” (Nordmark 1995, s. 14). Med detta sagt kan man se att det finns kopplingar mellan dagens undersökningar och de äldre som visar på samma sak, att främlingsfientliga åsikter gradvis ökar. En siffra som fick mig att stanna upp var genom en undersökning som gjordes i början på 90-talet där 65% av ungdomarna var oroliga över att invandrare kan drabbas av rasism (Nordmark 1995). Nordmark förtydligar senare att siffrorna kan vara missvisande och bör tas med en nypa salt då olika institutioner fick fram siffror som skiljde sig relativt mycket med utgång i samma undersökning.

Skolans antirasistiska arbete belyses under ett eget avsnitt med rubriken ”Skolan” där Nordmark menar att det är en plattform där pedagoger ges möjlighet att fostra till demokrati, tolerans, jämställdhet och solidaritet (Nordmark 1995, s. 70). Författaren hänvisar till läroplanen som säger att ”skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen skall i skolan utsättas för mobbing. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser” (Nordmark 1995, s. 70). Kommunikation och arbete med kulturell identitet är en arbetsmetod som förespråkas vilket man kan koppla till ämnet religionskunskap där området kulturell identitet berörs. Att göra det främmande till någonting man samlar kunskap om och förståelse menar Nordmark kan motverka fördomar och falska påståenden vilket kan ligga som grund för främlingsfientliga åsikter (Nordmark 1995).

Skolverket har arbetat fram ett regelverk för hur en skola skall arbeta för likabehandling och mot diskriminering, detta är formulerat via en PDF-fil uppdelat i 7 stycken steg.

Skolan har en skyldighet att regelbundet arbeta mot diskriminering och annan kränkande behandling, skolan ska därmed analysera och granska sig själv för att försäkra sig om att detta arbete fungerar effektivt utan undantag. Arbetet skall genomsyra det vardagliga i klassrummen för att skapa trygg miljö och för att elever skall bli respekterade som de är (Skolverket 2012). Det framgår att skolan och lärarna skall vara förberedda på olika tillvägagångssätt om diskriminering eller kränkningar uppstår vilket också innefattar vilka åtgärder som skall göras (skolverket 2012).

3.2 Tidigare forskning

Elisabeth Elmroth (2008) är professor i pedagogik vid Linnéuniversitetet och har forskat om etniska relationer i skola och samhälle. Elisabeth har skrivit ett flertal böcker inom området där jag intresserade mig för en bok vid namn ”Etnisk makt-ordning i skola och samhälle”, där makt och sociala konstruktioner i det svenska samhället är en stor del av innehållet. De sociala konstruktioner som för elever skapas i skolan och på fritiden blir intressant för min studie då jag tror att det kan ha betydelse för vart, hur och varför främlingsfientliga åsikter utvecklas i skolan. Inledningsvis i boken beskriver Elisabeth för den högerextrema utvecklingen i både Europa och i Sverige, hon menar att allt fler unga människor ansluter sig

till främlingsfientliga grupper och organisationer vilket i sin tur leder till utanförskap och diskriminering av utlandsfödda (Elmroth 2008).

Enligt Elmroth (2008) sker alla sociala möten i ett maktlandskap där en automatisk och omedelbar kategorisering utformas. Det är denna maktkategorisering som senare skapar den sociala orättvisan i samhället. Det hela startar genom att människor konstruerar en bild av det som inte är likt en själv, vilket exempelvis kan ha med både etniska och- eller kulturella olikheter att göra. Begreppet eller kategoriseringen ”icke svensk” använder sig Elmroth sig av då en människa konstruerar en bild av en annan människa med annan etnisk eller kulturell bakgrund. ”Genom konstruktionen av det annorlunda skapas och återskapas ett exkluderande samhälle” (Elmroth 2018, s. 11). När det konstrueras någonting som blir icke-svenskt utifrån den maktordning som råder menar Elmroth blir grunden för både diskriminering och samtidigt skapandet av en hierarkisk ordning baserat på sitt ursprung. Genom en normalisering av detta, att anse att andra etniciteter och människor i stort kan kategoriseras som icke-svenskar menar Elmroth kan orsaka att diskriminering av dessa kan rättfärdigas i det långa loppet vilket hon exemplifierar via Nordamerikas tidigare slavhandel. Nästkommande begrepp som Elmroth använder sig av är ”Dom andra” vilket förklaras både genom emigration och immigration. Oavsett om det är svenska invånare som emigrerat till ett annat land eller om det är människor som från ett annat land immigrerat till Sverige menar Elmroth att de då uppfattas som någonting annorlunda eller ”en motsats till det etniskt svenska, dvs. en avvikelse från den normala svenska etniciteten” (Elmroth 2018, s. 18). En annan förklaring till varför man kategoriserar in en människa i någonting annat än det man själv anser höra till det normala förklarar Elmroth genom etnocentrismen. Etnocentrism innebär att den grupp som har makten i samhället upprätthåller en bild av den egna kulturen som det normala. En norm som säger att man ska bete sig på ett visst sätt, tycka på ett visst sätt eller se ut på ett visst sätt. Genom detta tankesätt blir det svårt att skapa sig förståelse för att andra människor från andra platser runt om i världen kan tänka och tycka annorlunda i vissa frågor. Då man genom ett etnocentristiskt perspektiv anser att det är den egna kulturen som är den rätta normen och utgör en mall för vad som är centralt och rätt. Andrafiering blir ett nödvändigt begrepp att förklara i detta sammanhang och innebär att man skapar en kategori av ”dom andra” där man utgår från att ”vi” (Etniskt svenska) är det centrala och normala (Elmroth 2008, s. 28).

För att nu koppla detta till skolmiljö som min studie handlar om blir dessa maktförhållanden som ovan förklarade intressanta. Elmroth har ”Dom andra eleverna” som en av hennes rubriker, hon menar att vi bör vara medvetna om att så fort en kategorisering sker mellan dem så kan det bli en grogrund för maktordning och diskriminering (Elmroth 2008). Då lärarna som jag intervjuat redogjort att deras klassammansättningar varit homogena i bemärkelsen att de varit mestadels etniskt svenska har begreppet ”vi” använts för svenskarna och ”dom” för invandrarna vilket jag kommer att diskutera senare under min analysdel. Elmroth menar att ”Förskolan och skolan är de viktigaste institutionerna i barnens socialiseringsprocess” (Elmroth 2008, s. 77). Det är där som möten sker mellan individer med olika etniciteter och kulturell bakgrund som blir en arena där värdegrundsarbetet skall genomsyra undervisningen. Tidigare forskning visar att skolan reproducerar samhällsklyftor med etniciteten som utgångspunkt när den egentligen finns till för ett interkulturellt förhållningssätt. Då elever med olika erfarenheter och uppfattningar kommer till skolan skall dessa enligt skolans värdegrund tas vara på som värdefulla möjligheter och inte negligeras, ”undervisningen skall utgå från elevernas värld och inte skolans” (Elmroth 2008, s. 78). Elmroth menar vidare att det handlar om en ”etnisk blindhet som leder till att eleverna inte möts med relevant undervisning” (Elmroth 2008, s. 79). Elmroth menar att inkludering och att ta vara på den möjlighet som ges genom en elev skara med blandade erfarenheter och olika uppfattningar är att föredra och att ett interkulturellt förhållningssätt kan vara en lösning till att minska de klyftor som råder i samhället samt att det kan vara hämmande för en utveckling av främlingsfientliga åsikter (Elmroth 2008).

”Den demokratiska skolans bemötande av främlingsfientlighet” Heter Hanna Michaelssons examensarbete skrivet på Linneuniversitetet. I Undersökningen intervjuades sex religionslärare på högstadiet i delar av södra Sverige. Samtliga lärare instämde med att det tillhörde deras socialiserande arbete att aktivt arbeta mot främlingsfientlighet i klassrummet. Lärarna menade att den främlingsfientlighet de stötte på oftast var riktad från elever födda i Sverige mot andra elever med invandrarbakgrund eller nyanlända flyktingar (Michaelsson 2017).

Enligt resultaten verkar det enligt en lärare som att främlingsfientligheten främst var riktad mot det som för eleverna kändes främmande och annorlunda vilket bl.a. innefattade

homosexualitet. Ett intressant resultat var att lärarna inte uppfattade att skolans värdegrund sa någonting konkret om främlingsfientlighet, de menade att det var genom tolkningar och eget ställningstagande som deras arbete mot främlingsfientlighet grundades. Fortsättningsvis menade även lärarna att det var ännu mer otydligt formulerat i ämnesplanen för religionskunskap. Lärarna menade att det var ”Upp till varje lärare att själv hitta en ingång till hur främlingsfientligheten ska hanteras rent konkret i den vardagliga verksamheten” (Michaelsson 2017, s.11).

Det framgår att lärarna anser att det är genom egna praktiska erfarenheter från klassrummet som de lärt sig hantera och skaffat strategier i arbetet mot främlingsfientlighet. Detta resonemang menade samtliga lärare då de kände en avsaknad av den kunskapen i lärarutbildningen samt styrdokumentet (Michaelsson 2017). När diskussionen angående handlings metoder kommer upp är lärarna enade om att en klassisk moralpredikan inte är att föredra. En lärare försökte att skapa demokratiska diskussioner där eleverna sinsemellan kunde diskutera problematiken kring vad som är främlingsfientlighet och inte, samt vad som faktiskt är okej att tycka och vad som inte är acceptabelt. Läraren menade här att oftast brukade resonemangen bli sakliga och genomförda med respekt för varandra vilket läraren då menade gav ett bättre resultat än att han skulle stå inför klassen och påpeka vad som är rätt eller fel (Michaelsson 2017, s. 17). En annan strategi som förespråkades av lärarna var att genom presentation av annan fakta än den som eleven uttryckte kunde vara till god hjälp för att bredda deras repertoar. Att fylla luckor med okunskap och hantera många av de fördomar som fanns ansåg lärarna vara ett effektivt arbetssätt mot främlingsfientlighet (Michaelsson 2017, s. 26).

Som ovan nämnt trodde lärarna att mycket av främlingsfientligheten aktualiserades då elever hade uppfattningen om någonting som var annorlunda, främmande eller genom en okunskap och fördomar. Därför kommer jag fortsätta visa på forskning från Karin Kittelmann Flensner som menar att en sekulär diskurs kan uppstå i klassrummet där en vi och dom känsla präglar klassrummet vilket jag menar kan kopplas till att vara en av orsakerna till främlingsfientlighet. Avhandlingen gjordes genom att observera 125 lektioner i religionskunskap i Sverige.

Med den sekulära diskursen som Kittelman Flensner påstår uppenbarade sig genom hennes undersökningar innebär följande: Att religionen anses vara någonting som tillhör historien

och inte hör hemma i det offentliga i dagens samhälle. Det innebär också att religiositet utspelar sig i en sekulär diskurs vara mer passande i en tid av okunskap och att den fanns till för att fylla luckor som idag är fyllda av vetenskap och demokratiska värderingar. Kittelmann Flensner menar att det uppstod en känsla av vi och dom, då dom var de religiösa och inte passar in i det svenska samhället. Religionen blir därmed någonting som skall infinna sig i den privata sfären och inte i det offentliga eller statliga (Kittelmann Flensner 2015). För en sekulär diskurs är det normalt att vara ateist eller icketroende medans de troende kategoriseras in i det onormala som inte passar i dagens normativ, stämningen menar Kittelmann Flensner gick från att kritiskt granska till att kritisera då religion diskuterades. Det framgår att okunskap och en känsla av vi och dem mellan de religiösa och de icke-religiösa präglar klassrummet (Kittelmann Flensner 2015).

För att göra kopplingen mellan ämnet religionskunskap och främlingsfientlighet läste jag en underökning skriven av Stellan Karlsson och Therese Linblom som intervjuat lärare angående problematiken kring islamofobi i skolan. Deras informanter menade att den okunskap och fördomar som ofta ligger till grund för islamofobi lett till rasistiska och främlingsfientliga åsikter i deras klassrum. Lärarna berättade vidare att de inte aktivt arbetade med området islamofobi på deras lektioner, men att det blivit mer och mer aktuellt att ge det en del av deras undervisningstid (Lindblom & Karlsson 2014, s. 32). Ytterligare intressanta aspekter som lyftes av lärarna senare i diskussionen var att de inte ansåg sig fått förberedande utbildning för att hantera religiösa konflikter i klassrummet, eller metoder för att arbeta med islamobofobi (Lindblom & Karlsson 2014).

3.3 Teori

För att analysera min data i denna uppsats kommer jag att använda mig av två källor, Niclas Månsson (2010) och Elisabeth Elmroth (2008). De båda är professorer i didaktik och de teorier som författarna beskriver ligger varandra nära och kan beröra samma område. Niclas Månsson (2010) har skrivit en bok som heter ”Varför finns det främlingar” där begreppet främling spelar den centrala rollen, vad skapar en främling och vad innebär det att tolkas som en sådan? En främling förklarar Månsson genom att redogöra för Bauman (1991) och Simmels (1981) tidigare definieringar, vilka han applicerar på hans egna reflektioner. En

främling i Sverige innebär att man antingen är född i utlandet eller tidigare har påbrå från en plats som saknar tillhörighet till Sverige, främlingen lever i Sverige men känner någonstans en avsaknad av tillhörighet till landet (Månsson 2010). Främlingen förklaras som en dubbelhet, ”att vara innanför och utanför samt nära och avlägsen på en och samma gång – framstår som en obestämbart figur” (Månsson 2010, s. 35). Enligt Månsson (2010) kan en främling uppfattas genom att vara annorlunda på något sätt, skilja sig från det som uppfattas vara normalt i Sverige eller ha ursprung från ett annat land. Månsson (2010) menar vidare att då exempelvis etnicitet, kultur eller religion skiljer sig från det normativa tar individer ibland avstånd på grund av att det hotar deras känsla av tillhörighet. Samma sak utspelar sig då en främling tar plats på en plats som inte anses vara dennes från början. Genom ovanstående förklaringar utvecklas nu begreppet ”vi och dem” som innebär att det ”föds en medvetenhet hos människor om tillhörighet som gör det möjligt att förena och dra skiljelinjer mellan människor, bestämma vilka som ska vara på ena sidan gränsen, vem som får träda över gränsen och vem som inte får korsa densamma” (Månsson 2010, s. 51). Begreppet ”vi” innebär gemenskap där individerna präglas av likheter samtidigt som de är införstådda med vilka som skiljer sig från denna gemenskap. Ett ”dem” kan inte finnas utan ett ”vi” och det är de sociala intuitionerna i ett samhälle som bestämmer dessa (Månsson 2010).

Som medel för att motverka att en främling skapas och istället låta individen ingå i den svenska tillhörigheten och gemenskapen förklarar Månsson (2010) delvis i kapitlet ”den potentielle medlemmen”. ”kommunikation och vilja att kommunicera med den andra utgör grunden för medlemskap” (Månsson 2010, s. 30). Genom en språklig gemenskap öppnas den första dörren för ett medlemskap samt det första steget från att vara en främling, denna språkliga gemenskap kan bara göras genom det fysiska mötet mellan två individer. Det okända blir känt då människan får en direkt och personlig erfarenhet genom ett möte med det som tidigare var en främling som skulle hållas på avstånd. För detta krävs en nyfikenhet och ett sökande efter gemenskap som gör okunskap till kunskap och främlingen till en medlem (Månsson 2010).

Elisabeth Elmroth som jag tidigare skrivit om i avsnittet tidigare forskning får även plats för min teoretiska utgångspunkt. Elmroth (2008) förklarar för begreppet etnocentrism som jag har för avsikt att använda som analysverktyg av min data. Etnocentrism innebär att ”den grupp som har makten i samhället, upprätthåller bilden av den egna kulturen som den normala” (Elmroth 2008, s. 30). Det är genom denna normativ som gör att individer bedömer

människor från andra länder eller kulturer på ett specifikt sätt. Den egna kulturen blir det som är centralt och det är genom detta begreppet etnocentrism växt fram. Elmroth (2008) förklarar att när normen vuxit sig stark inom den egna kulturen och funnits med under en längre period gör det för individen inom den svårt att föreställa sig andra tankesätt eller uppfattningar än det redan kända. Elmroth (2008) menar också att ”genom etnocentrismen följer ofta en nedvärderande attityd gentemot andra kulturer och en syn på den egna kulturen som överlägsen” (Elmroth 2008, s. 31). Genom denna nedvärdering höjs det egna värdet och går att sammanlänka med Månssons (2010) förklaring för tillhörighetskänslan. Då ”stereotypisering är ett centralt begrepp för den etniska maktordningen” (Elmroth 2008, s. 31) är min avsikt att använda begreppet stereotyp i förhållande till etnocentrismen i min analys. En stereotyp innebär enligt Elmroth (2008) att en individ tillskrivs egenskaper på ett fördömsfullt och förenklat sätt. Detta för att ett möte mellan människor skapar ett behov av att ”sortera och kategorisera dessa för att kunna skapa förenklade bilder” (Elmroth 2008, s. 31). Denna stereotyp har jag för avsikt att diskutera i samband med Månssons (2010) förklaringar för när okunskap blir till kunskap genom det fysiska och språkliga mötet mellan två individer.

4 Metod

4.1 Tillförlitlighet

I denna studie har jag valt att använda mig av en kvalitativ ansats som görs via semistrukturerade intervjuer. Anledningen till mitt val av denna gjordes delvis efter att ha läst det som Bill Gillhams skriver i sin bok där han menar att det är via intervjuer som man når en mer djupgående förståelse vilket överensstämmer med min ambition med denna studie (Gillham 2008). Den semistrukturerade intervjun är också passande eftersom att den ger utrymme för flexibilitet. Jag kommer använda mig av ett fast frågeformulär vilket kan innebära en risk att informanterna tolkar frågorna olika och därmed tar ett steg ifrån ämnet som jag ämnar undersöka. Den semistrukturerade intervjun ger mig möjlighet till att sondera frågorna samt ställa följdfrågor för att som Gillham beskriver ”säkerställa ämnesfokus” (Gillham 2008, s. 103). Då jag använder mig av allmänt förekommande begrepp som exempelvis homogent och främlingsfientlighet har jag i åtanke att dessa begrepp tolkas annorlunda av både mig och mellan informanterna. Det har jag även i åtanke eftersom att det är lärares åsikter som jag ämnar att analysera.

Validitet och reliabilitet är två begrepp av betydelse för en väl genomförd studie. Validitet är ett begrepp som används för att styrka en studies resultat och tillförlitlighet, med det menas att man i sin studie skall ha en genomtänkt ansats när man analyserar sitt intervjumaterial. Det innebär att när jag tyder mina resultat så ska jag göra det systematiskt och reflekterande med ett objektivt förhållandesätt, t.ex. kan man ställa sig frågor som varför informanten svarade just på det sättet med tanke på påverkansfaktorer? Eller om urvalet kan påverka resultaten etc. (Gillham 2008, s. 22–23).

Mitt mål är givetvis att undvika svar och förklaringar av mina informanter som saknar validitet och reliabilitet för min uppsats. Jag har detta i åtanke då mitt ämne kan sätta press på informanten att på något sätt försöka bevisa att denne gör ett gediget arbete i frågan. I och med detta har jag valt semistrukturerade intervjuer som ger mig möjligheten att vrida på frågor, ställa följdfrågor och söka Svar med god validitet och reliabilitet (Gillham 2008, s. 21–22).

Vid utförandet av denna studie använder jag mig av ett objektivt förhållningssätt som jag nedan kommer att förklara via Brymans (2011) förklaring i boken *Samhällsvetenskapliga metoder*. Med objektivism menas att ”vi möter sociala företeelser i form av yttre fakta som ligger utanför vårt intellekt och som vi inte kan påverka” (Bryman 2011, s. 36). Bryman (2014) förklarar att det man undersöker är oberoende aktören och de sociala företeelsernas existens blir därmed också helt oberoende. Genom denna metod stärks empirin i min studie som innebär att den kunskap som jag tagit del av blir genom mina erfarenheter via sinnesintryck av verkligheten från intervjuerna.

Då jag vid första opponeringen av denna uppsats inte nådde hela vägen fram eftersom att min teoridel behövde stärkas har jag fått göra vissa ändringar. Detta har lett till att jag behållit delar av min ursprungliga teoretiska utgångspunkt och stärkt den med ytterligare teorier. Denna arbetsform får därmed en blandning av ett deduktivt och ett induktivt angreppssätt. Det deduktiva angreppssättet innebär att teorin blir utgångspunkten innan insamlingen av data sker och ett induktivt angreppssätt innebär motsatsen, att den data som samlas in görs först för att sen bli hållbar eller ohållbar av en senare vald teori (Bryman 2011). Det induktiva arbetssättet har därmed blivit ett kompletterande angreppssätt för min uppsats.

4.2 Urval

Arbetsprocess

När jag startade arbetet med denna uppsats var mitt mål att göra sex till åtta intervjuer. Jag inledde med att mejla ut till skolor både i Stockholms innerstad och förort då jag var ute efter att få kontakt med lärare som arbetar i skolor där elevsammansättningen ser olika ut. Jag ville alltså intervjua lärare där det var homogent svenska klasser i den mening att det inte går så många elever med invandrabakgrund samtidigt som jag ville få tag i skolor där mångkultur och blandad etnicitet var ett faktum. Varför jag var ute efter dessa skillnader var för att undersöka om lärare arbetade med olika metoder, om lärarnas uppfattning om att främlingsfientliga åsikter skiljer sig och för att se om lärarnas beskrivning av främlingsfientlighet som ett problem ser olika ut.

Jag fick inte kontakt med några lärare via mina mejlförsök vilket gjorde att jag istället fick vända mig till tidigare lärarkontakter från min VFU och till klasskamrater som jag hoppades ha kontakter. Efter att ha sökt runt bland mina vänner och studentkamrater fick jag till slut tag i fem informanter. Fyra av fem intervjuer gjordes på plats vid lärarnas arbetsplatser i grupprum eller lärarrum. Telefonintervjun gjordes hemifrån då läraren jag fick kontakt med var mammaledig och befann sig då inte på skolan utan i hemmet. Jag anser att telefonintervjun gick minst lika bra. Att få tag i lärare i slutet på vårterminen visade sig vara en stor utmaning, med anledning av lärarnas pressade schema när det kommer till betygssättning och avslutning på kurser etc. Det var också anledningen till att jag gjorde mina intervjuer på lärarnas arbetsplatser. Det sparade tid åt lärarna samt att jag tror det ger en mer avslappnad stämning och bekvämlighetskänsla för informanten att vara på hemmaplan. Samtidigt kan det påverka informantens sätt att svara på mina frågor då det råder en skolmiljö, ibland gick andra lärare förbi där vi satt vilket man kan tänkas påverka formuleringar vid vissa frågor etc.

En orsak som jag tror bidrog till att det var svårt att hitta informanter var att jag sökte dem via mejl. Där beskrev jag främlingsfientlighet som ämne, vilket jag tror är ett känsligt ämne för många. Jag fick en känsla av att många lärare tackade nej på grund av osäkerhet kring frågor som berör främlingsfientlighet. En anledning kan vara att lärare inte vill bli "dömda" i deras eget arbete med viss rädsla för att inte nå upp till en högskolestudents förväntningar. En

bidragande orsak skulle också kunna vara att de är osäkra på sina egna strategier när det kommer till arbetet mot främlingsfientlighet. Därmed tar jag med mig till nästa uppsats att inte avslöja för mycket för informanterna när jag skickar ut förfrågningar om medverkan, istället ska jag försöka sälja in mitt ämne på ett annorlunda sätt. Lärarna som ställde upp var utan tvekan starkt intresserade av ämnet och det märktes verkligen att de brann för sitt arbete och ville göra skillnad. Detta kan vara en påverkansfaktor för resultatet av min studie, då lärarna var väl insatta i ämnet och hade väl genomtänkta strategier vilket kanske inte alltid är förekommande bland lärare i stort.

Informanter

De två första lärarna jag kom i kontakt med som ville delta i min studie arbetar på en och samma skola vilket kan tänkas vara problematiskt för studien då deras svar kan spegla varandra. Jag anser ändå att det fungerar mycket väl då den ena läraren som jag väljer att kalla Anna har arbetat i tjugo år i skolan, är förstelärare och driver själv ett anti-diskrimineringsprojekt på skolan. Med det sagt en lärare med många års erfarenhet och med stor kompetens för arbetet som berör mitt ämne. Den andra läraren som jag väljer att kalla Eva hade arbetat i fem år varav två av dem på gymnasieskolan jag befann mig. Lärarna undervisade olika klasser i religionskunskapen och undervisade i skilda ämnen utöver det. Med den ovanstående informationen menar jag att det fortfarande blir legitima informanter trots att deras arbetsplats är densamma. Faktorer som kan komma att påverka mitt resultat genom att använda informanter från samma skola finns fortfarande. Den homogena elevsammansättningen i den bemärkelsen att det var en stor majoritet infödda svenskar och att det fanns avsaknad av flera etniciteter, religioner och kulturella olikheter är en faktor som kan komma att påverka mitt resultat. Lärarna delgav att eleverna kom från "väl stadgade hem" då de menade att de ekonomiska förutsättningarna var bra och eleverna kom med höga betyg från högstadiet då det är hård konkurrens för att komma in på detta gymnasium.

Nästa informant har alias Benny och arbetar på en skola som tar emot en stor andel nyanlända ensamkommande barn vilket ger en stor kontrast gentemot de andra informanterna. Benny har arbetat som religionslärare i tio år och undervisar också i historia och samhällskunskap. Arbetsförhållandena skiljer sig från resterande informanter då religiositet, kultur och etnicitet finns i många varianter på skolan.

Två nästkommande informanter arbetar på en friskola i utkanten av Stockholm. Skolan bestod av 300 elever och beskrevs av lärarna som homogent sammansatt elevgrupp i samma bemärkelse som på gymnasieskolan där Anna och Pernilla arbetar. Sara som arbetat i fyra år som religionslärare var informanten som var mammaledig och som jag gjorde min telefonintervju med. Simon kallar jag den andra läraren som också arbetar som religionslärare på skolan. Han undervisar även i historia och samhällskunskap. Dessa två lärare bedriver undervisning med olika klasser och olika åldrar på högstadiet.

4.4 Etiska aspekter

Jag har för åsikt att följa de forskningsetiska aspekterna i alla former. Mina informanter ställde upp frivilligt vilket innebär att samtyckeskrauet uppfylls, informanten har genom det alltid rätten att själv bestämma över sin medverkan. Uppgifterna som jag samlat via mina intervjuer kommer enbart användas för att uppfylla undersökningens syfte, dvs. att informationen enbart kommer att finnas i uppsatsens text. Den information som mina informanter medger handlar om elevers främlingsfientliga åsikter vilket kan vara känslig information. Informanternas konfidentialitet skall jag därmed full ut respektera och det genom att ge dem olika alias i min uppsats och utan att ämna deras riktiga namn eller ge ut någon information som kan komma att kunna länkas till dem personligen. Jag förklarade för mitt uppsatssyfte vid intervjuerna så informanterna förstod meningen med deras verksamhet vilket är något som man bör ta hänsyn till vid en undersökning (Patel & Davidsson 2011, s. 63–64).

5 Analys

Mitt syfte med denna undersökning var undersöka hur lärare i religionskunskap talar om deras arbete mot främlingsfientlighet och vilka strategiska metoder de använder sig av. Hur uppger lärarna att ämnet religionskunskap används som medel i det förebyggande arbetet. Jag undersökte också vad lärarna hade för erfarenheter av främlingsfientliga åsikter i skolan samt vad de anser är ett bra agerande då en främlingsfientlig situation uppstår.

Diskussionsdelen är uppdelad för att svara på mina forskningsfrågor på ett tematiskt sätt. Jag använder mig av underrubriker för att förtydliga och fördela informationen från informanterna som svarar på mina forskningsfrågor. Först under varje rubrik är resultatet, alltså en framställning av vad lärarna svarat på mina intervjufrågor. I slutet på varje rubrik kommer jag att använda mig av de utvalda teoretiska utgångspunkterna för att analysera den data som jag samlat in. Tidigare forskning kommer också att användas på utvalda ställen för att visa på likheter och skillnader mellan tidigare studier.

Klassammansättning och lärarnas erfarenheter av främlingsfientlighet

Inledningsvis i denna resultatdel och som bakgrund till hela undersökningen blir det av intresse att redovisa för hur klassammansättningarna på informanternas skolor såg ut. På fyra av fem skolor där jag gjort mina intervjuer uppgav lärarna att elevgruppen var homogen och bestod till mesta del av svenskfödda barn med svenska föräldrar i medelklassen. Det fanns en avsaknad av mångkultur, olika etniciteter och religioner på dessa fyra skolor. Svaren jag fick när jag frågade hur klassammansättningarna såg ut, blev som följer.

”Eleverna kommer överlag från en ganska stark socioekonomisk bakgrund och de har välutbildade föräldrar och dom är ganska drivna, vi har en homogen uppsättning av elever. Detta genererar i att det inte är mångkulturellt alls” – Simon

Att tillägga är att det på Simons skola enbart gick ca 300 elever vilket gjorde gruppen väl sammansvetsad och nästintill utan influenser utifrån enligt Simon.

”Väldigt homogent skulle jag säga, Ah” – Sara

Sara utvecklade senare detta när jag frågade om det förekom elever som var religiösa då hon berättade att det självklart fanns vissa men mest på ett sekulärt sätt och att religionen inte spelade någon större roll i dessa elevers liv enligt hennes uppfattning. Sara säger också att det är genom skolan som eleverna har möjligheten att möta andra kulturer genom studiebesök och teoretisk undervisning då hennes uppfattning var att de inte tar den möjligheten själva genom aktiviteter på fritiden.

”Det är en väldigt homogen grupp, speciellt när det kommer till de nationella programmen och våra elever har höga betyg och kommer oftast från närområdet” – Eva

”När det kommer till mångkulturalitet så är det en minoritet av eleverna som jag skulle se det. Det är ytterst få med annan bakgrund än svensk” – Lena

Den som nu skiljer sig från majoriteten är Benny, som tidigare nämnt så arbetar han på en skola som har flertalet klasser med nyanlända elever och både mångkulturalitet och religiositet finns i många olika former. Däremot så är elevsammansättningen ”nästan uteslutande pojkar, vi har kanske åtta till tio flickor på 230 elever – Benny. Han menar att det blir en homogen grupp i den bemärkelsen att könsfördelningen ser ut som den gör och att det också kan vara en bidragande faktor till den jargong som utspelar sig vilket jag kommer att diskutera senare. Då jag pratade med Sara om denna fråga berättade hon om när de hade ett studiebesök från nyanlända barn som var placerade på ett boende i närheten av hennes skola. Barnen kom till skolan för att få träffa svenska barn och egentligen bara vara där på ett studiebesök. Detta blev en mycket positiv upplevelse för hennes elever eftersom att de tidigare inte hade några direkta erfarenheter av direkta möten med barn från andra länder.

”Det var fantastiskt, de fick verkligen en förståelse för att det är så homogent på vår skola utan elever från andra länder. De har det så gott ställt och nu fick de se hur det kan se ut för andra barn, dem fick en förståelse för hur det kan vara att växa upp i ett annat land där det är krig eller där man har helt andra förutsättningar än de själva är vana vid”.

Samtliga lärare hade erfarenheter av att främlingsfientliga åsikter förekom på deras skola, vissa hade mer än andra men något som var en återkommande förklaring till varför det förekom var just att de hade en sådan homogen klassammansättning och med en avsaknad av elever med invandrarbakgrund.

När jag frågade lärarna om främlingsfientliga åsikter förekom på deras skola så fick jag bland annat dessa svar.

”Det finns utan tvekan, överlag så är det kopplat till grabbar” – Simon

”kanske inte direkt främlingsfientlighet men en okunskap, men det är klart att en del av okunskapen kanske artar sig i främlingsfientlighet” – Benny

”Det finns absolut främlingsfientliga åsikter på min skola” – Eva

”jag har inte märkt av det extremt men jag har märkt av att det finns” – Sara

Att främlingsfientliga åsikter bland lärarnas elever finns är ett faktum, oavsett i vilken grad så kan vi konstatera att den finns där. Flera av lärarna hade en gemensam tanke om att det var på grund av den homogena miljö som eleverna befann sig i som blev en stark bidragande orsak till de främlingsfientliga åsikterna. Simon menade att de främlingsfientliga uttrycken som förekom enkelt kunde spås på och förstärkas genom elevernas liknande bakgrund med varandra. Att det genom gruppträck, var bildandet av en jargong som rättfärdigade en viss grad av negativ syn på invandrare, människor från andra kulturer och religioner. Sara förklarar att hon tycker att det är oerhört viktigt att eleverna ges möjligheten via skolan att skaffa erfarenheter av andra kulturer och religioner, att det är det som får eleverna till att skaffa sig en verklig bild av hur människor är och tänker. Detta för att suddas ut den inte alltid sanningsenliga bilden om vad en främmande människa från ett annat land är eller tänker. Sara fortsätter genom att säga ”Jag tror att religionskunskapen verkligen öppnar och ger möjligheten att ge kunskap om andra religioner och kulturer, jag tror att främlingsfientlighet och sådant har med kunskap att göra”. Denna kunskap och okunskap talade lärarna om ofta. Att de homogena klassammansättningarna blev en bidragande orsak till att en okunskap om andra kulturer, religioner och etniciteter finns. Eva förklarade också för denna okunskap genom orden ”Det som elever oftast tror sig veta om religioner är oftast väldigt felaktigt, det är vi som är normala och andra som är konstiga, det är ju den svenska synen på religion överlag”. Eva är inne på samma spår och förklarar att elever ofta har förutfattade meningar och skapar egna stereotyper för exempelvis en religion. Hon fortsätter att förklara att det är viktigt som lärare att vara otroligt påläst för att kunna motbevisa dessa osanningar som florerar hos elever om en viss etnicitet eller religion. Lena förklarar för att den främlingsfientligheten hon stöter på också grundar sig i okunskap, ”De umgås inte i mångkulturella kretsar, därför har de inte så mycket kunskap om t.ex. islam”. Hon fortsätter att prata om att fördomar är vanligt förekommande och även detta på grund av att hennes elever inte har någon direkt kontakt med människor från andra kulturer. Deras bild av någonting ges inte möjlighet att förändras eftersom att de inte ges möjlighet att få erfara det som är främmande.

Jag frågade lärarna kort om de ansåg att främlingsfientlighet kunde vara mer synlig inom lektionstiden för religionskunskap jämfört med de andra skolämnena. Fyra av fem lärare var överens om att så var fallet eftersom att ämnet i sig berör mycket fördomar, och uppfattningar om andra etniciteter och religioner. Det blir ett forum där tankar förvandlas till ord och uttryck samt där främlingsfientliga åsikter kommer till ytan i jämförelse med andra ämnen.

”Amen så kan det nog vara, det är ju sådant som kommer upp mer konkret när vi ska prata om t.ex. islam” – Sara. ”Så blir det ju, de kommer ju fram här genom de frågeställningar som vi jobbar med. ”Framförallt när vi pratar om extremism, eller när elever säger att alla muslimer är terrorister osv, det blir en naturlig del i samtalet” – Benny. Simon var den person som inte ansåg att främlingsfientligheten blev mer synlig för ämnet religionskunskap, han menade att den kunde vara minst, om inte mer synlig inom fältet för samhällskunskapen.

I mitt syfte av denna uppsats nämnde jag kort att jag ville undersöka om lärarna uppfattat någon ökning av främlingsfientliga åsikter över tid med tanke på de undersökningar som visar på det. Förenta nationernas, Gunilla von Halls och skolverkets egna undersökningar visar alla både på en ökad oro för främlingsfientlighet i Sverige samt att den ökar i grad. Lärarna hade delade uppfattningar om detta, vissa hade märkt av en ökning och andra en minskning.

Lena menade att hon inte kunde svara på frågan alls då hon tidigare jobbat på en annan skola som såg helt annorlunda ut mot den hon jobbar på idag. Eleverna på hennes tidigare skola visade på mycket främlingsfientliga drag genom både rasism och nazism och hon menar att det visar sig i en mindre utsträckning på hennes nuvarande skola. Hon avslutar genom att säga att ”För att svara på det tror jag att jag skulle behövt vara på den skolan sedan 2005”. Benny som arbetade på skolan med ett flertal nyanlända klasser hade uppfattningen av att hos eleverna med svenskt påbrå kunnat se en minskning av de främlingsfientliga åsikterna över tid, detta menade Benny var pga. att eleverna med utländsk bakgrund orsakat en acceptans av det som för de svenska eleverna tidigare uppfattats som främmande och där de tidigare varit negativt inställda. Sara berättar att hon märkt av en liten ökning men ingenting markant, det hon kan konstatera är att ”Desto äldre, desto mer blir det”. Hon förklarar att åldern spelar en roll när det kommer till främlingsfientliga åsikter och att det växer ju äldre eleverna blir. Simon var inne på samma spår som Sara, att en liten skillnad kanske går att se, men det som han menade hade ökat över tid var främlingsfientligheten mot just islam vilket han ansåg idag var mycket tydlig.

Enligt Månsson (2010) skapas en främling genom att denne uppfattas som annorlunda, genom att individen har annan etnicitet, kultur eller religion. Månsson (2010) menar att genom skapandet av en främling skapar människan ofta en negativ syn på denne då främlingen hotar känslan av tillhörighet. För elever på fyra av fem skolor förblir därmed individer med utländsk bakgrund, annan kultur och- eller religion främlingar. Den homogena

sammansättningen av elever som lärarna redogör för innebär enligt Månssons (2010) teori att främlingen inte ges den möjligheten att bli en medlem. Detta för att det inte ges möjlighet till en språklig erfarenhet som vilket Månsson (2010) menar är ett medel då ”kommunikation och vilja att kommunicera med den andre utgör grunden för medlemskap” (Månsson 2010, s. 30). Studiebesök menade bl.a. Sara var ett bra medel för att ge elever en verklig bild av både religiositet och etnicitet. Sara gav exemplet då de nyanlända barnen kom till hennes skola och den judiske föreläsaren om förintelsen som hon ansåg gav eleverna en helt ny förståelse och inblick för hur det kan se ut för andra individer. Detta blir ett exempel på en språklig erfarenhet vilket Månsson (2010) menade låg som grund till ett potentiellt medlemskap vilket förklaras som motsatsen till främlings begreppet. Månssons (2010) förklarar för skapandet av ett ”vi” och ”dem” vilket han förklarar genom att en okunskap om ”dem” även utgör skapandet av begreppet. Exempel på detta visas genom Bennys svar ”kanske inte direkt främlingsfientlighet men en okunskap, men det är klart att en del av okunskapen kanske artar sig i främlingsfientlighet” när jag frågade om främlingsfientlighet fanns på hans skola. Att tillägga är att samtliga lärare nämnde att okunskap ofta var orsaken till främlingsfientliga åsikter vilket därmed också stärker Månssons (2010) teori om skapandet av ett ”vi” och ”dem”. Den homogena klassammansättningen och en avsaknad av mångkulturalitet förklaras även genom Elmroths (2008) teori om skapandet av en stereotyp, vilket innebär människan vill kategorisera in andra på ett förenklat och ofta negativt på ett fördomsfullt sätt. Månsson (2008) menar att den stereotypa bilden skapas genom en okunskap. Ett exempel på denna teori går att ge genom Lenas förklaring på varför hon tror att okunskap hos eleverna finns, ”De umgås inte i mångkulturella kretsar, därför har de inte så mycket kunskap”.

Lärarnas arbete mot främlingsfientlighet

informanterna var väl införstådda i deras uppdrag som lärare då det kommer till deras plikt att utbilda demokratiska medborgare och motverka all form av diskriminering, rasism och verka till fulla för jämställdhet. Jag frågade lärarna vad deras intentioner för arbetet mot främlingsfientliga åsikter var och deras svar låg ganska nära varandra.

”Det blir i grund och botten egentligen dom främlingsfientliga frågorna som ligger till grund för religionsarbetet, att lära eleverna att majoritetsbefolkningen i världen är religiös och tänker annorlunda. Inte att de ska hålla med men att de ska acceptera att det är så” – Simon

”Att öka acceptansen för religiösa människor, inte egentligen för religiösa ritualer eller traditioner eller så utan mer en respekt för att man kan vara religiös”- Benny

Fortsättningsvis i denna fråga berättar Benny att inifrånperspektivet är mycket viktigt. Att ge eleverna förståelse för att alla är olika och att en acceptans för det är ett av hans viktigaste mål. Eva berättar att hon sitter med i skolans jämställdhetsgrupp som behandlar dessa frågor regelbundet, hon berättar även om hennes arbete där hon styr utbytesresor med elever från ett flertal länder b.l.a. Uganda. Detta menar Eva är en stor del av hennes arbete för att sprida en acceptans för andra människor och som därmed blir ett medel emot främlingsfientliga åsikter. Sara pratar här mycket om att ge eleverna en förståelse att vara religiös och att ge eleverna kunskap om detta för att motverka främlingsfientliga åsikter. Lena ansåg att vid läsning av styrdokumentet så framgår det solklart att hon skall arbeta för ett öppet samhälle och med demokratiska värderingar. Hon menar också att det blir lite av religionskunskapens kärna, att arbeta för de värderingar som skolans värdegrund förespråkar.

Det framgår tydligt att dessa lärare anser att arbeta mot främlingsfientlighet är en självklarhet, samtidigt som de anser att det faller i facket för själva religionsundervisningen. De vill sprida ett budskap om öppenhet och förståelse samt öka en acceptans för andra religioner, kulturer och etniciteter.

Förståelse, acceptans och att ge en verklig bild av hur människor lever religion genom exempelvis studiebesök förklarar lärarna är ett sätt för dem att arbeta mot främlingsfientlighet. De vill motverka diskriminering och skapa jämställdhet, detta genom att sprida kunskap till eleverna och bredda deras tankevyer. Då Elmroth (2008) förklarar för att stereotypen tillskrivs negativa egenskaper genom bl.a. fördomar. Ett exempel på en motverkande faktor av den stereotypa karaktären blir lärarnas arbete för att skapa acceptans och förståelse för andra traditioner och kulturer. Denna acceptans och förståelse förklaras genom Månssons (2010) definition av kunskap och bekräftas därmed också genom hans teori för att inte skapa varken en främling eller en stereotyp som enligt honom kan ligga till grund för främlingsfientliga åsikter.

Med religionskunskapen som medel

Min andra forskningsfråga var att ta reda på hur lärarna använde religionskunskapen som medel för att motverka religion och det blev även intressant att fråga lärarna om de ansåg att det var ett bra verktyg för det arbetet. Den gemensamma uppfattningen var att religionskunskapen som medel var ytterst bra om inte bäst av skolans ämnen för att motverka och beröra främlingsfientlighet i ett förebyggande syfte.

”Jag tycker att det är det bästa vi har” – Eva

”Det blir i grund och botten egentligen dom frågorna som ligger till grund för religionsarbetet” – Simon

”Nummer ett, det ger mig ju tid att arbeta med frågorna ordentligt, eftersom det finns ett visst fokus att man ska förstå andra människor när det kommer till åsikter och så vidare” – Benny

Lärarna menade att religionskunskapen är ett forum som startar debatter, väcker åsikter och tankar hos eleverna samt att religionskunskapen därmed fungerar som en naturlig arena att beröra främlingsfientligheten. En lärares svar skiljer sig från resterande och det är Simons, han ansåg att alla samhällsämnen fungerade lika bra och att de på ett gemensamt sätt berör främlingsfientlighet fast genom olika aspekter. Det finns en tanke hos dessa lärare att religionskunskapen som ämne ger möjligheten att beröra frågor kring främlingsfientlighet på ett bredare plan jämfört med andra ämnen. Benny förklarar det genom att andra ämnen har andra kursmål som ska uppfyllas och därmed inte ges möjligheten att arbeta mot främlingsfientlighet i samma utsträckning. Religionskunskapen öppnar för möjligheten att de kunskap om andra religioner, kulturer och etniciteter vilket enligt lärarna är grundläggande för att motverka främlingsfientligheten. Förståelsen för andra människor blir en central del i deras arbete. Lena berättar att arbetet mot främlingsfientliga tankar är en av huvudorsakerna till att hon till en början blev lärare i ämnet, ”Religionsämnet handlar inte om att rabbla dogmer utan mer åt att titta på likheter mellan människors sätt att tänka, att problematisera på det sättet genom att möta andra människor med tanken”. Benny menar att religionskunskapen som medel är bra ”Eftersom det finns ett visst fokus att man ska förstå andra människor när det kommer till åsikter och så vidare”.

Det är nu konstaterat att lärarna är ense om att religionskunskapen som medel är ett bra verktyg, men hur använder de då religionskunskapen som medel i arbetet? Jag frågade lärarna vilka metoder och vilka moment som de ansåg vara väl fungerande vilket visade sig vara ett flertal saker. Att sätta sig in i en människas roll med en annan etnicitet eller med en annan

kulturell bakgrund var ett medel som kom på tal hos flera lärare. Att arbeta med rollspel där elever gavs möjligheten att agera utifrån en karaktär menade bl.a. Simon var ett väl fungerande arbetssätt för att skapa en bredare förståelse och acceptans för andra människor. ”Rollspel, genom att eleverna får ta aktiva roller med olika ställningstaganden ger eleverna en bredare uppfattning om hur andra människor kan tänka och vara”. Eva menade att film, studiebesök och att använda sig av den verklighet som utspelar sig var ett väl fungerande medel inom ramen för religionskunskap. Att åka till exempelvis en Moské och ge eleverna en verklig bild av hur människorna där är och låta dem se hur det ser ut brukar ändra deras tidigare uppfattning och bild av det. Hon jämförde detta arbetssätt med att stå inför helklass och förklara att såhär är det och såhär ska man tycka vilket fungerade i mindre grad. Benny ansåg att när hans undervisning berörde sexualitet, äktenskap och relationer inom olika religioner så skapades de största debatterna och åsikterna hos eleverna, han menade att detta var ett utmärkt moment för att komma in på arbetet kring främlingsfientlighet. När diskussionen är aktiv går det att styra den åt det håll man vill och ställa de frågor som man tror kan påverka elevernas sätt att tänka och fundera, Benny menar vidare att debatten inom religionskunskapsämnet blir gynnsam då den berör andra religioner och kulturer vilket i praktiken blir ett forum för att ge eleverna kunskap, acceptans och förståelse för andra människor.

Jag uppgav tidigare ett exempel där Sara berättade om ett studiebesök från nyanlända elever på hennes skola vilket hon menade var mycket bra för att ge hennes elever en förståelse för barn från andra kulturer. Hon gav mig ett till exempel när jag frågade henne om hur hon använder religionskunskapen som medel. Studiebesök menade Sara var en av de mest effektiva metoderna, hon berättar att de hade ett besök av en judisk man som överlevt förintelsen och som berättade hans livshistoria för eleverna via en föreläsning på hennes skola. Det blev en kombination av innehåll för ämnet religionskunskap men mestadels för att motverka främlingsfientlighet vilket var fokuset för den temadagen då studiebesöket ägde rum. Eleverna fick en verklig upplevelse för hur det kan se ut att vara förtryckt och det satte verkligen spår och gav en stark effekt i kommande samtal och undervisning med dem förklarar Sara.

Etnocentrismen förklarar Elmroth (2010) för genom den grupp som har makten i ett samhälle upprätthåller ett normativ, denna normativ gör att den egna kulturen sätt som central. När den växt sig tillräckligt stark skapas svårigheter för individer att föreställa sig andra tankesätt eller

uppfattningar som inte går i linje med den egna. Denna teori menar Elmroth (2010) gör att en nedvärderande attityd mot andra kulturer skapas. Exempel från min data som motverkar ett stärkande av etnocentrism är genom Bennys citat ”Nummer ett, det ger mig ju tid att arbeta med frågorna ordentligt, eftersom det finns ett visst fokus att man ska förstå andra människor när det kommer till åsikter och så vidare” som han gav mig när jag frågade hur han använder religionskunskapen som medel mot främlingsfientlighet. Detta stärks även med att lärarna menade att förståelse för andra människor blir central för deras arbete. Ett ytterligare exempel på arbete som inte gynnar etnocentrism är Evas citat ”Rollspel, genom att eleverna får ta aktiva roller med olika ställningstaganden ger eleverna en bredare uppfattning om hur andra människor kan tänka och vara”, Detta blir ett exempel på vad som uppfattas som norm och vad som anses vara normalt. Genom att lärarna ger eleverna exempel på andra sätt att tänka och uppfatta världen och specifika situationer kan det normativa sättet att definiera människor förändras.

Att hantera en främlingsfientlig situation i klassrummet

Samtliga lärare har uppgett att främlingsfientlighet existerar i deras klassrum, det har pratats om att religionsämnet är ett forum som skapar diskussioner, väcker debatt och att främlingsfientliga åsikter där blir synliga. Hur hanterar lärarna en situation då en eller flera elever uttryckligen påvisar tendenser av främlingsfientlighet? Jag frågade dem om de hade några metoder för att hantera eventuella situationer då de uppstod.

Då en främlingsfientlig åsikt yttras eller visar sig i klassrummet är majoriteten av lärarna överens om att diskussionen alltid skall ta direkt och att det är lärarens uppgift att vara den person som styr diskussionen för att hålla den på en bra nivå. Att blunda för problemet eller skjuta på den eventuella diskussionen kring händelsen anser lärarna inte är att föredra. Den läraren som skiljde sig något i denna fråga var Eva, som menade att hon eftersträvar att ta hänsyn till elevens position i klassrummet. Hennes agerande baseras på vilken position eleven har i förhållande till de andra eleverna, är personen av karaktären tillbakadragen exempelvis och något utanför kan en direkt öppen diskussion i helklass ta väg åt fel håll. Det kan alltså ibland enligt Eva vara bättre att ta det enskilt med eleven eller göra en förberedelse inför nästa lektion att diskutera frågan eller ämnet som tidigare kommit på tal. Benny menar att när en elev yttrar en främlingsfientlig åsikt eller när ett känsligt ämne överlag kommer på tal är det en positiv händelse. ”Då kommer dom här grejerna upp till ytan och diskussionerna blir

konkreta”, han menar vidare att det oftast får en bra utgång jämfört med om diskussionen ej skulle ägt rum då spekulationer, åsikter och tankar stannar i korridorerna mellan elever där lärarna inte har möjlighet att flika in.

”Öppen konfrontation leder oftast till konfrontation tillbaka”- Simon

Han menar att genom hänvisning till andra källor kan vara ett medel för att lösa ett problem. Då eleverna enligt lärarna ofta kastar ur sig snabba kommentarer eller ogenomtänkta meningar kan man genom en hänvisning visa på att det finns andra sätt att se på saken och ge nya infallsvinklar, allt detta för att skapa nya tankemönster, funderingar och ett reflekterande perspektiv hos eleven. Simon fortsätter att förklara att det är viktigt att aldrig hamna i en personlig konflikt med eleven, ofta menar han att det sker genom att man försöker ge snabbt svar på tal och göra någon form av motkontring. Det är då bättre enligt Simon att skapa en trygghetskänsla för eleven genom att låta denne tala till punkt och uttrycka sina åsikter för att senare kliva in och diskutera dessa på ett pedagogiskt sätt i helklass. Sara förklarar att ”det viktigaste är att vara saklig, att försöka gå igenom bakgrunden och få en förståelse för vad det är som händer”. Hon förtydligar i meningen efter att hon alltid skulle ta diskussionen direkt i helklass för att lyfta ämnet och visa att det är någonting viktigt att prata om och inte skjuta under stolen. Det är alltid hon som styr diskussionen och en viktig aspekt som hon lyfter är att hon alltid återkopplar vid nästa lektion för att se om nya tankar eller idéer dykt upp för samtalet. Lena förklarar att om en elev yttrar främlingsfientliga åsikter öppet i klassrummet så gäller det att snabbt informera dem att det inte är okej någonstans och ”Yttrandefriheten inte är absolut, jag kan heller inte stå här och säga vad som helst med tanke på diskriminering, kränkningar och hets mot folkgrupp osv”. Lena svarar att hon alltid försöker värna om ett vettigt samtalsklimat och att det genom det inte vanligtvis blir infekterat.

Det etnocentriska perspektivet går att argumentera för har fog för att finnas i dessa skolor. Då majoriteten elever är etniskt svenska och ingår i en svensk gemenskap kan en etnocentristisk norm vuxit sig stark och rättfärdigats vilket Elmroth (2008) menar att den gör då en norm funnits tillräckligt länge. Lärarna arbetar mot detta perspektiv vilket framgår genom exempelvis då främlingsfientliga åsikter ska motarbetas och behandlas direkt då de uppstår. Både Simon och Lena menar att hänvisning till andra källor för att ge nya infallsvinklar, funderingar och ett reflekterande tankesätt för eleverna. Detta blir ett tydligt exempel på hur lärarna arbetar för att motverka ett etnocentristiskt perspektiv. Benny förklarar att det är viktigt att hantera främlingsfientlighet direkt då den uppstår för att det inte senare ska

upprepas och utvecklas i korridorerna på skolan. Detta är exempel på hur etnocentrismen både kan leva kvar och utvecklas samtidigt som det ger exempel på hur det kan motarbetas.

6 Resultatdiskussion

6.1

Ett klassrum fyllt av mångfald

I inledningen av min bakgrundsgenomgång redogör jag för vad styrdokumentet säger om skolans arbete för att motverka främlingsfientlighet. Det står bland annat att skolan skall ”skapa internationell solidaritet samt förbereda för ett samhälle med täta kontakter över kultur- och nationsgränser” och att ”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning” (Skolverket 2011, s. 7). Dessa utdrag blir en bra sammanfattning för vad lärarna med andra ord menade var en, om inte den viktigaste arbetsuppgiften för deras profession. Att förebygga främlingsfientliga åsikter i alla dess former visade sig vara en arbetsuppgift som befann sig högt upp i deras prioriteringar. Jag har tidigare redovisat för att lärarna ansåg att arbetet mot främlingsfientlighet ligger till grund för religionskunskapen och att de ansågs vara det bästa medlet som skolan besitter. Argumenten lärarna använde sig av för att styrka denna åsikt var för att religionskunskapen i sig till mångt och mycket handlar om att skapa acceptans och förståelse för andra människor som inkluderar etniciteter, kulturer och religioner. Med tanke på att ingen hänvisade till kursplanen för religionskunskap förmodar jag att arbetet inte heller grundas där. Istället handlar det nog om att de anser att främlingsfientlighet som existens inte hör hemma i skolan. Ska man vara en brinnande själ för ett arbete gentemot främlingsfientlighet som lärare? Jag tycker det, inte bara för att jag som individ anser det utan för att det finns så mycket skrivet om detta i styrdokumentet som jag tidigare nämnt. Att man skall främja och utbilda elever efter de demokratiska svenska värderingarna och att man alltid ska arbeta för att ingen skall utsättas för diskriminering är några av de påståenden från styrdokumentet som går att hänvisa till. Det spännande i denna fråga är att det verkar vara allmänt känt och normativt för lärarna att tycka, och uttrycka ett ställningstagande mot främlingsfientlighet.

Flera lärare nämnde att studiebesök där eleverna fick möta representanter för religioner gav en djupare förståelse och acceptans för det som de innan ansåg vara helt främmande. Rollspel, där eleverna fick sätta sig in i olika situationer och andra tankesätt än de är vana vid menade lärarna också var ett sätt att närma sig det som var främmande och utforskat. Sara berättade om hur lyckat det var när de tog emot nyanlända på sin skola där hennes elever fick en helt ny uppfattning om hur det kunde vara att komma från ett annat land, barn som fått fly från sina hemländer och nu delade dessa historier som Sara menade fick ett stort avtryck. Detta måste sättas i en kontext där mina informanters elever är en homogen grupp. Homogen i den bemärkelsen att det inte går många elever med invandrarbakgrund i klasserna, bortsett från Bennys skola. Att lärarna lyfter dessa aspekter tror jag är av stor vikt och gör arbetet mot främlingsfientlighet mer hanterbart. Jag tänker samtidigt att det inte finns möjligheter för alla skolor att göra dessa studiebesök eller ta emot nyanlända elever. Med detta sagt kan jag eftersöka fler metoder som ges möjlighet för alla att ta del av.

Religionskunskapen som medel blir en bra plattform för att det är ett ämne som skapar debatt enligt lärarna, då många elever är skeptiska mot religion kommer ofta snabba kommentarer och negativa åsikter upp till ytan som ibland blir så starka att de uppfattas vara främlingsfientliga. Dessa kommentarer och åsikter drar lärarna nytta av då de menar att det skapar konkreta och bra diskussioner i helklass som bidrar till en bredare förståelse och acceptans.

Utifrån Månssons (2010) tankar kring ”den potentielle medlemmen” går det att diskutera funktionen av att ha en elevsammansättning där olika religioner, etniciteter och kulturer representeras. Enligt lärarna är det själva mötet och de direkta erfarenheterna av individer med olika bakgrund som ligger till grund för en bredare acceptans och förståelse, vilket bidrar till att främlingsfientlighet motverkas. Månsson förklarar för det samma, att det krävs en socialisation med främlingen för att skapa en gemenskap och ett medlemskap. Detta i sin tur innebär att individers tankar om en stereotyp eller fördomar försvinner (Månsson 2010). Min uppfattning stämmer överens med både lärarna och Månssons tankar i det här fallet då jag anser att man behöver utsättas för det som man inte känner till, det främmande eller det som man har fördomar emot. Att skapa en egen bild via erfarenheter ger en mer verklig bild än den man får lära sig eller höra om på omvägar, det gör det verkligen till din egen uppfattning av vad du har upplevt. En klass med representanter från alla möjliga hörn runt om i världen, blir

fylld av mer tankar, infallsvinklar, åsikter och i den bästa av världar fylld med diskussioner som leder till förståelse och tolerans.

Kunskap och Okunskap

Nyckeln till ett medlemskap är att möta varandra och socialisera, det bidrar till öppenhet och okunskap blir till kunskap (Månsson 2010). Karlsson & Lindblom menar att okunskap och fördomar är orsaken till främlingsfientligheten (Karlsson & Lindblom 2014). Lärarna pratar om kunskap och okunskap. De gånger som dessa begrepp används är det oftast i samband med att elever slänger ur sig snabba kommentarer och lärarna anser att de säger dom för att de inte vet bättre, på grund av bristande kunskap. Denna kunskap menar lärarna att eleverna får via undervisningen, och via de diskussioner som blir till då elever yttrar dessa åsikter av ”okunskap”, vilket därmed ligger till grund för den främlingsfientlighet de upplever. Det handlar också gruppsyck och skapandet av en jargong att tycka och tänka på visst sätt, vilket speglas av den homogena gruppen i det här fallet. Månsson skriver att skolan kan bli en plats som skapar social marginaliserande och kulturell exkludering (Månsson 2010). Det är enligt min uppfattning precis vad som sker på majoriteten av mina informanternas skolor, på grund av att de elever som går på skolorna har den bakgrund som de har. Hur ska lärarna motverka detta mönster? Jag var tidigare inne på att lärarna föredrar studiebesök och träffar med nyanlända för att ge eleverna erfarenheter. Hur många studiebesök hinner en lärare schemalägga under en termin och hur enkelt är det att komma i kontakt med nyanlända som vill och kan komma till en skola för att umgås med de elever som går där? Det är förmodligen svårt att få till detta på många skolor runt om i Sverige som inte har samma förutsättningar, vilket i sin tur leder till att läraren behöver andra redskap och metoder för att fylla bägaren med okunskap till kunskap.

Den öppna och direkta diskussionen

Diskussionen ska alltid tas direkt när en händelse uppstår, det är samtliga lärare överens om. De menar att det inte är att föredra att backa ur situationen, hantera den på efterhand eller blunda för händelsen. Jag vill också tro att det är ett bra tillvägagångssätt att hantera situationen direkt när den uppstår, då är det färskt och hinner heller inte bli till någonting större med tiden. Christer Mattson förespråkar att läraren i fråga är den som har kontroll över

debatten, att spelreglerna ska vara satta innan elever eller lärare börjar debattera blir mycket viktigt för diskussionens formning. Mattson menar också att det är viktigt att visa respekt för eleven och inte hamna i en personlig konflikt, istället förespråkar han att en saklig diskussion ska föras där alla parter får tala till punkt utan några personliga påhopp, vilket kan skada den personliga relationen (Skolvärlden 2011). Här är lärarna inne på samma spår, de menar att relationen med eleven måste prioriteras och inte skadas på något sätt. De menar också att det inte fungerar att gå i varken försvarsställning eller till motattack mot en elev och att eleven inte skall ses som en motståndare utan en medspelare som ska åt samma håll. Jag tror att det är en mycket viktig poäng här, att inte hamna i klinch med en elev på grund av en åsikt. Jag minns själv tiden när jag gick i skolan när man fått en ordentlig tillsägelse av en lärare, då denne hade bestämt sig för att det jag gjort eller sagt var totalt fel. Det skapade en negativ bild av läraren hos mig vilket satt följer relationen även under senare undervisning. Då tänker jag att ett annat tillvägagångssätt kan vara det som både Mattsson och mina informanter pratar om kan vara att föredra, att genom frågor och diskussion möjligen få mig att tänka i andra banor och insett mitt eventuella misstag.

Jag nämnde exemplet ”Jag vann en debatt men förlorade en elev” som jag skrivit om under rubriken bakgrund för två av lärarna. Genom exemplet frågade jag om de fortfarande tycker att debatten eller diskussionen i helklass fortfarande ska tas. Svaret jag fick var utan tvekan ja, Sara förklarade då att konsekvenserna av att inte ta debatten kan få precis samma följd som att ta debatten, hon trodde även att de negativa konsekvenserna skulle vara överhängande fler om man backar från ett problem än om man tar tag i det direkt. Detta är en intressant aspekt av problematiken, då lärares tidigare erfarenheter kan ha betydelse för hur de agerar i olika situationer. Varje situation är unik och alla människor, elever som vuxna agerar och uppfattar saker på olika sätt, därmed finns kanske inga givna fungerande arbetsmetoder som fungerar i alla situationer.

6.2 Metoddiskussion

Denna studie genomfördes via intervjuer med lärare. Vid en intervjustudie finns viss tolkningsmöjlighet för informanterna och en fråga kan uppfattas på olika sätt vilket kan påverka resultatet. Av den anledningen ställde jag följdfrågor för att minska risken att relevant information inte kom med. Det jag inte gjorde, vilket i efterhand kan ha fungerat som hjälp är

att ha förberett relaterade frågor istället för improvisation då lärare ibland gled ifrån ämnet när de pratade kring en fråga. Intervjuerna gjordes på informanternas arbetsplats vilket också kan ha en påverkan av deras sätt att formulera sig. Då de befinner sig på en arena där lärarrollen kan ha viss påverkan på sättet att svara, i jämförelse om de hade svarat som den privatpersonen de är.

Jag hade för avsikt att intervjua fler lärare än de fem som nu är med i studien för att kunna visa på en mer nyanserad bild av lärares tankar och metoder kring detta ämne. Trots det lilla antal informanter som deltog i studien, fann jag många både gemensamma och annorlunda tankar kring min frågeställning. Det ska också kommas ihåg att detta är lärares ord om arbetsmetoder och deras tankar kring främlingsfientliga åsikter, vilket i praktiken kan se annorlunda ut om en observationsstudie ägt rum. Det hade också varit intressant att göra en liknande studie då lärare i andra ämnen än religionskunskap fick svara för hur de arbetar med främlingsfientlighet då mina informanter anser att andra ämnen ges mindre möjlighet att beröra det. Något jag vill poängtera är också att genom de resultat jag framställt, visade det sig att lärarna beroende på deras elevgrupp ansåg att främlingsfientlighet existerade i olika grad. Vilket kan innebära att vid en ny studie där elevgruppen ser annorlunda ut än den som är i min studie kan påverka resultatet, jag efterfrågar därmed fler liknande studier för att ge min undersökning komplement och det skulle vara mycket intressant att se resultat från en större studie med liknande frågeställning.

Käll- och litteraturförteckning

Andersson, Dan-Erik & Modée, Johan (2011) Mänskliga rättigheter och religion. Författarna och Liber AB 2011.

Berglund, Jenny (2015) Publicly Funded Islamic Education in Europe and the United States. The Brookings institution, Washington 2015.

Bryman, Alan (2011) Samhällsvetenskapliga metoder. Liber förlag, kina 2014.

Elmroth, Elisabeth (2008) Etnisk makt i skola och samhälle. Studentlitteratur 2008, Pozkal Poland 2008

FN:s Allmänna förklaring för de mänskliga rättigheterna (1948)

<https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>

Kittelmann Flensner, Karin (2015) Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden. Göteborg: Göteborgs universitet, 275 s.

Lindblom, Therese & Karlsson, Stellan (2014) ”Ofta tror jag att det handlar om okunskap helt enkelt” En kvalitativ studie av åtta högstadielärares syn på islamofobi och arbetet med islamofobiska konflikter i skolan. Göteborgs universitet. Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning.

Michaelsson, Hanna (2017) Den demokratiska skolans bemötande av främlingsfientlighet; *En studie om sex religionslärares syn på sitt socialiserande uppdrag och sitt bemötande av främlingsfientliga uttryck*. Linnéuniversitetet, examensarbete 2017.

Månsson, Niclas (2010) Avancerade studier i pedagogik. Liber AB, Indien 2010

Månsson, N. (2006) ”Romers möte med den svenska skolan.” IC. A Säfström (red). *Den mångtydiga skolan. Tio texter om det postmoderna samhället*, s. 11–133. Lund: studentlitteratur

Nationalencyklopedin (2018)

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/fr%C3%A4mlingsfientlighet>
HÄMTAD 2018-08-15

Nordmark, Christer (1995) Strategier mot rasism och främlingsfientlighet. AB Fälth's tryckeri, Värnamo.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2011) Forskningsmetodikens grunder: *Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Elanders, Polen 2013.

Skolvärlden, Lärarnas riksförbund (2011). Så bemöter du främlingsfientlighet i klassrummet.

<http://skolvarlden.se/artiklar/sa-bemoter-du-framlingsfientlighet-i-klassrummet>

SOUU (2012) Främlingsfienden inom oss; *Betänkande av Utredningen om ett effektivare arbete mot främlingsfientlighet*.

<http://www.regeringen.se/49baff/contentassets/59ee0dc5b7dd4411b66e0c51adcdf75b/framlingsfienden-inom-oss-bilagor-del-1>

Skolverket (2012) Skolverkets allmänna råd om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling.

Statistiska centralbyrån 2018. <http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/in-och-utvandring>

UNA Sweden, 2018. Alternative report. <https://fn.se/wp-content/uploads/2018/03/CERD-2018-Submitted-by-UNA-SWEDEN.pdf>

Von Hall, Gunilla, 2016. FN varnar för svensk främlingsfientlighet. Svd.se. <https://www.svd.se/fn-varnar-for-svensk-framlingsfientlighet>

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. (2011). Stockholm: Skolverket.

